

УДК 159.943

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-1\(55\)-1722-1736](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-1(55)-1722-1736)

Гаврилькевич В'ячеслав Костянтинович кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0001-9473-7844>

Крук Станіслав Леонідович кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та педагогіки, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-7453-1918>

ПРИЧИНИ І ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДУ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ: ОГЛЯД НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Анотація. Стаття присвячена питанню суїциду в правоохоронних органах, оскільки це явище протягом багатьох років залишається поширеним, тому що працівники правоохоронних органів належать до групи професій з підвищеним суїцидальним ризиком.

Мета статті – здійснення огляду наукових публікацій для узагальнення сучасних знань про причини суїциду в правоохоронних органах та можливі шляхи його профілактики.

На підставі зробленого огляду і аналізу наукових публікацій виокремлено дві групи причин суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів: зовнішні та внутрішньо-особистісні. Зовнішні причини суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів згруповано у три групи: 1) соціально-економічні; 2) соціально-професійні; 3) соціально-побутові. Внутрішньо-особистісні причини суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів згруповано у чотири групи: 1) особливості особистісної історії; 2) психічні особливості особистості; 3) фізичні особливості особистості; 4) порушення психічного благополуччя і поведінки.

Відповідно до зазначених вище причин суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів та пропозицій різних авторів щодо її профілактики систематизовано можливі шляхи і заходи профілактики та об'єднано їх у дві групи: 1) заходи, спрямовані на усунення зовнішніх чинників суїцидальної поведінки; 2) заходи, спрямовані на усунення внутрішньо-особистісних чинників суїцидальної поведінки.

Зроблено висновки про те, що проблема суїциду у правоохоронних органах була і залишається дуже актуальною; вирішення цієї проблеми

потребує здійснення комплексних заходів на всіх рівнях організації правоохоронної служби від Міністерства внутрішніх справ України до окремих службових підрозділів і окремих працівників; профілактичні заходи мають бути спрямовані на усунення як зовнішніх, так і внутрішньо-особистісних чинників суїцидальної поведінки працівників органів внутрішніх справ.

Ключові слова: суїцид, суїцидальна поведінка, причини суїцидальної поведінки, профілактика суїцидальної поведінки, правоохоронні органи, працівники правоохоронних органів.

Havrylkevych Viacheslav Kostiantynovych PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, tel.: (097) 458-50-79, <https://orcid.org/0000-0001-9473-7844>

Kruk Stanislav Leonidovych PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Practical Psychology and Pedagogy, Lviv State University of Life Safety, Lviv, tel.: (096) 535-97-79, <https://orcid.org/0000-0002-7453-1918>

CAUSES AND PREVENTION OF SUICIDE IN LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES: A REVIEW OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS

Abstract. The article is devoted to the issue of suicide in law enforcement agencies, since this phenomenon has remained widespread for many years, because law enforcement officers belong to a group of professions with an increased suicidal risk.

The purpose of the article is to conduct a review of scientific publications to summarize current knowledge about the causes of suicide in law enforcement agencies and possible ways to prevent it.

Based on the review and analysis of scientific publications, two groups of causes of suicidal behavior in law enforcement officers were identified: external and intrapersonal. External causes of suicidal behavior in law enforcement officers are grouped into three groups: 1) socio-economic; 2) socio-professional; 3) socio-domestic. Intrapersonal causes of suicidal behavior in law enforcement officers are grouped into four groups: 1) features of personal history; 2) mental characteristics of the personality; 3) physical characteristics of the personality; 4) violation of mental well-being and behavior.

In accordance with the above-mentioned causes of suicidal behavior of law enforcement officers and the proposals of various authors for its prevention, possible

ways and measures of prevention have been systematized and combined into two groups: 1) measures aimed at eliminating external factors of suicidal behavior; 2) measures aimed at eliminating intrapersonal factors of suicidal behavior. The conclusions are drawn that the problem of suicide in law enforcement agencies was and remains very relevant; solving this problem requires the implementation of comprehensive measures at all levels of the law enforcement service organization from the Ministry of Internal Affairs of Ukraine to individual service units and individual employees; preventive measures should be aimed at eliminating both external and intrapersonal factors of suicidal behavior of law enforcement officers.

Keywords: suicide, suicidal behavior, causes of suicidal behavior, prevention of suicidal behavior, law enforcement agencies, law enforcement officers.

Постановка проблеми. Суїцид – слово латинського походження, яке в перекладі на українську означає «самогубство». Це явище у правоохоронних органах протягом багатьох років, на жаль, залишається поширеним.

Р. Сімко вказує, що відповідно до критеріїв Всесвітньої організації охорони здоров'я, високим для країни вважається рівень суїцидальної активності або рейтинг суїциду, показник якого перевищує 20 випадків на 100000 населення [1, с. 505]. В. Барабаш і О. Станіславчук у своїй статті зазначили, що рівень суїцидальної активності серед працівників органів внутрішніх справ становить 22 випадки на 100000 населення [2]. Отже, рівень суїцидальної активності серед працівників органів внутрішніх справ є високим. М. Чміль і О. Скляр стверджують, що самогубство завдає удару не лише державі, але й авторитету органів внутрішніх справ, і що суїцидні випадки призводять до значних втрат особового складу, завдають великої моральної шкоди як сім'ям загиблих працівників, так і авторитету органів внутрішніх справ [3, с. 257]. В. Барабаш і О. Станіславчук також зауважили, що перелік групи професійного суїцидального ризику (медичні працівники, працівники середньої і вищої школи, соціальні працівники різного рівня і типу, працівники психологічної служби, працівники пенітенціарних установ, командири і інші відповідальні особи в армії, структурах органів внутрішніх справ, Державної служби надзвичайних ситуацій та подібних воєнізованих підрозділах) доповнився категорією високого суїцидального ризику, як учасники Антитерористичної операції [2]. Н. Бардин і співавтори (2020 рік) також зазначили, що у діяльності силових відомств проблема самогубств проявляється особливо гостро, і що за даними військової прокуратури України в 2014-2016 роках небойові втрати української армії становили 1294 випадків, з них 259 – суїциди (20%) [4, с. 24-25].

В нинішніх умовах до категорії високого суїцидального ризику варто додати і учасників Операції Об'єднаних Сил та учасників теперішньої

широкомасштабної війни Російської Федерації проти України, які повертаються і повертатимуться із зони бойових дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему суїциду у співробітників органів внутрішніх справ розглянули М. О. Чміль, і О. С. Скляр (2010 рік) [3] та В. Барабаш і О. Станіславчук (2015 рік) [2]. У статті Р. Т. Сімко, опублікованій в 2010 році, розглянуто особливості подолання суїцидальних проявів серед співробітників правоохоронних органів [1]. І. В. Власенко, М. О. Чміль, С. М. Бакуменко (2013 рік) розглянули суїцид у правоохоронних органах як суспільне явище [5]. Профілактиці суїцидальної поведінки серед співробітників правоохоронних органів присвячено дослідження А. В. Андрієті (2021 рік) [6]. Хоч явище суїциду в правоохоронних органах протягом багатьох років є досить поширеним, але наукових публікацій на цю тему ми виявили відносно небагато. За останні три роки, починаючи з 2022 року, ми взагалі не знайшли публікацій, присвячених цій проблемі. В сучасній вітчизняній науковій літературі немає досліджень, в яких було би зроблено огляд і узагальнення існуючих публікацій з проблеми причин і профілактики суїциду в правоохоронних органах.

Мета статті – здійснення огляду наукових публікацій для узагальнення сучасних знань про причини суїциду в правоохоронних органах та можливі шляхи його профілактики.

Виклад основного матеріалу. Р. Сімко вважає, що в першу чергу, до здійснення самогубства схильні люди, які перебувають у стресовому стані, страждають від сильного душевного болю та неспроможні впоратись зі своїми проблемами [1, с. 505]. І. Власенко, М. Чміль, С. Бакуменко виділили *економічні* і *соціально-побутові* причини самогубства серед особового складу органів внутрішніх справ [5, с. 240]. В. Барабаш і О. Станіславчук вказують на те, що більшість суїцидів працівників органів внутрішніх справ сталися на тлі *негативних соціально-економічних чинників*, притаманних широким верствам сучасного українського суспільства, а саме: різкого зниження життєвого рівня більшості громадян України (включаючи членів сімей працівників органів внутрішніх справ); звуження системи соціальних гарантій, зокрема в системі Міністерства внутрішніх справ; погіршення матеріального стану працівників та їхніх сімей внаслідок знецінення і затримки заробітної платні; незадовільних умов життєдіяльності багатьох працівників і членів їхніх сімей (відсутність та безперспективність отримання житла, недоступність нормального відпочинку, необхідність утримання безробітних родичів тощо); постійного стресового стану через страх внаслідок скорочення чи з інших причин опинитися поза системою органів внутрішніх справ; різкого майнового розшарування в суспільстві, безперспективності суттєвого поліпшення життєвого рівня завдяки сумлінній праці в системі органів внутрішніх

справ; нагнітання атмосфери безнадії окремими вітчизняними засобами масової інформації, що смакують питання високого рівня злочинності, у поєднанні з пропагандою «європейського» способу життя, для якого характерний високий споживчий рівень, недоступний більшості працівників та членам їхніх сімей, тощо [2].

За дослідженнями, які провели М. Чміль і О. Скляр, найбільш вагомими причинами суїциду в органах внутрішніх справ є: 1) *конфлікти в колективі* – конфлікти серед співробітників, службова зрада, приховування інформації, зверхнє ставлення колег, відверті наклепи та погрози тощо; 2) *стосунки з керівництвом* – негативні стосунки з керівництвом, нереагування на прохання, приниження перед колективом, ставлення нездійснених завдань тощо; 3) *умови праці* – незручний графік роботи, ризик діяльності, зв'язок із криміналом, соціальне забезпечення, фізичне і моральне виснаження тощо. За даними цих авторів, значна кількість проаналізованих самогубств мала демонстративний характер і здійснювалась на очах рідних, друзів, колег та інших осіб, значущих для суїцидента, що, у свою чергу, свідчить про наявність деструктивного конфлікту між суїцидентом і цими особами, а також про усвідомлене прагнення заподіяти їм таким чином шкоди [3, с. 257-258].

У результаті проведеного аналізу, фахівцями Центру практичної психології департаменту роботи з персоналом Міністерства внутрішніх справ України, встановлено, що протягом останніх років самогубства співробітників органів внутрішніх справ мали місце внаслідок таких причин, як: соціально побутові, що пов'язані з негараздами у сімейних і любовних стосунках; зловживання алкоголю, надмірна психологічна вразливість працівників, ігрова залежність, порушення дисципліни, значні боргові зобов'язання; низький рівень вивчення кандидатів на службу та їх рідних, намагання усунути некомплект в посадах будь якою ціною; неналежна увага з боку керівного складу до підлеглих, особливо до проблем молодих працівників, незнання ситуації в сім'ях, а також неналежне реагування на виявленні факти вживання спиртних напоїв й ігрову залежність підлеглих, несвоєчасність профілактичних заходів і незнання шляхів вирішення виявлених конфліктних ситуацій [1, с. 510].

Стосовно ролі конфліктних ситуацій Р. Сімко роз'яснює: «Коли співробітник органів внутрішніх справ усвідомлює конфліктну ситуацію як дуже значущу та при цьому свої можливості по її вирішенню та подоланню оцінює як недостатні, переживає почуття безнадії, то в результаті цього він обирає суїцидальні дії, які, на його думку, являються єдиним можливим виходом, тобто ситуація набуває характеру суїцидонебезпечної» [1, с. 510]. На конфлікти в сімейній та професійній сферах як найчастіші чинники суїцидальної поведінки вказує і А. Андрієті [6, с. 187-188].

Конфлікти, що можуть призводити до суїцидального ризику серед працівників органів внутрішніх справ, Р. Сімко поділив на такі групи: 1) конфлікти, обумовлені специфікою службової та професійної діяльності: труднощі, які виникають в результаті виконання конкретного службового завдання, індивідуальні труднощі адаптації молодого працівника до нових умов службової діяльності; міжособистісні та службові конфлікти в колективі та з керівництвом підрозділу; 2) конфлікти, що зумовлені специфікою особистісно-сімейних взаємовідносин: розлучення, зрада коханої людини, нерозділене кохання; важка хвороба або смерть близьких; інтимно-сексуальні конфлікти; 3) конфлікти, що пов'язані з антисоціальною поведінкою: страх перед кримінальною відповідальністю; загроза соціальному статусу, втрата престижу та авторитету серед колег у зв'язку з антисоціальним вчинком; 4) конфлікти, пов'язані зі станом здоров'я: хронічні, соматичні захворювання; фізичні недоліки, що (можливо суб'єктивно) сприймаються як недоліки (особливості зовнішності, дефекти мовлення тощо) [1, с. 510-511].

І. Власенко, М. Чміль, С. Бакуменко у своїй статті [5, с. 240] вказали такі основні причини самогубств серед працівників правоохоронних органів: важкі умови праці; порушення режиму праці та відпочинку; підвищена відповідальність за помилки; великий час знаходження в екстремальних умовах; відсутність знань щодо зниження психоемоційної втоми; недостатня гарантія соціальної безпеки.

Самогубство окремих представників правоохоронних органів, як вважає А. Андрієті, зумовлено насамперед специфікою їх професійної діяльності, а саме високим рівнем фізичного та психічного напруження, необхідністю адекватно реагувати за екстремальних обставин в умовах дефіциту часу і низкою інших факторів. Дослідник вважає, що суїцидальна поведінка пов'язана з глибинною кризою у світогляді, ціннісно-орієнтаційній сфері особистості – теперішнє життя їй видається безрадіним, тривожним, а майбутнє – безперспективне, безнадійне, позбавлене цінності. Позбавленість сенсу життя, відсутність життєвої перспективи властиві особам, що надмірно зловживають алкоголем [6, с. 186].

А. В. Андрієті описав низку чинників, які впливають на виникнення суїцидальної поведінки у правоохоронців (військовослужбовців), зокрема такі: відчуття неповноцінності: значну кількість суїцидентів складають правоохоронці, які відчують неспроможність на одному рівні з усіма виконувати обов'язки служби; умови сімейного виховання: виховання в неповній сім'ї, емоційна депривація, покинутість у дитинстві, активне вживання алкоголю та наркотичних засобів батьками; наявність суїцидальних спроб у минулому: у таких співробітників значно зростає вірогідність здійснення завершеного суїциду; втрата близьких людей; специфіка служби:

для потенційних суїцидентів служба у правоохоронних органах значно спрощує доступ до зброї, як засобу самознищення; незадовільні умови життєдіяльності співробітників і членів їх сімей через відсутність власного житла, низький рівень матеріального забезпечення, відсутність відпочинку через велике службове навантаження тощо; стресовий стан через страх звільнення зі служби внаслідок скорочення, хвороби й інших причин; безперспективність суттєвого підвищення життєвого рівня завдяки сумлінній та відданій праці. До найпоширеніших психічних особливостей, які сприяють суїцидальності серед правоохоронців, на думку А. В. Андрієті, належать: невпевненість у собі; висока конфліктність; недостатня готовність до психоемоційних навантажень; слабкий вольовий контроль; песимізм; високий рівень тривожності; схильність до самозвинувачувань та ін. [6, с. 187-188].

Щодо питання профілактики суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів, М. О. Чміль і О. С. Скляр наголошують, що неприпустимо залишати працівника, що перебуває у кризовому стані, наодинці із самим собою; у цей період до співробітництва з ним варто залучити спеціалістів. Створення комфортних умов на робочому місці, зниження ступеня небезпеки, рівня травматизму, підтримання нормативних і законодавчих вимог до умов праці, соціальний захист та матеріальне забезпечення здатні суттєво зменшити кількість самогубств у органах та підрозділах системи Міністерства внутрішніх справ України. Саме ці заходи можна назвати заходами профілактики суїциду [3, с. 258].

За рекомендаціями Р. Т. Сімко, з метою запобігання суїцидальних проявів керівному складу органів внутрішніх справ необхідно уникати низки помилкових дій в керівництві персоналом: 1) у сфері порушення трудового законодавства варто уникати: порушення конституційних прав людини на відпочинок (зменшення кількості вихідних днів, наднормова робота працівника після добового наряду, тощо); зловживання керівником особистим часом підлеглого (збільшення тривалості робочого дня працівника понад встановлені законодавством норми); порушення порядку прийому та звільнення зі служби, перешкоджання в переміщенні та підвищенні посади; 2) у сфері порушення службової етики треба уникати таких проявів, як: неповага до підлеглих, зверхність, грубість, приниження гідності; порушення прав підлеглих; обман підлеглих і приховування інформації, що викликає у них стан невизначеності; невиконання обіцянок та недотримання слова; зловживання службовим становищем (нав'язування позаслужбових доручень); нетерпиме ставлення до думок підлеглих, необґрунтована критика на їх адресу та, навпаки, утиск критики на власну адресу; 3) важливо також уникати несправедливої оцінки підлеглих з боку керівника: заниженого встановлення посадового окладу; помилкового застосування заохочень та покарань;

неконструктивної, несправедливої критики підлеглих та хворобливого ставлення до їх авторитету; неналежного розподілу обсягу роботи між підлеглими; запрошення фахівця зі сторони, коли є свої кандидати на вищу посаду. З метою запобігання та зменшення ризиків виникнення суїцидальних проявів серед особового складу органів внутрішніх справ необхідно проводити відповідні психопрофілактичні заходи, які також спрямовані на збереження й відновлення соціально-психологічного благополуччя та здоров'я працівників органів внутрішніх справ. На думку, Р. Т. Сімко, психопрофілактичні заходи в системі органів внутрішніх справ повинні плануватись та здійснюватись на п'яти рівнях: організаційно нормативному, просвітницькому, психологічному, лікувально профілактичному та науково методичному. Під час організації та реалізації заходів психопрофілактичної роботи всі посадові особи, які задіяні в цьому процесі зобов'язані дотримуватись конфіденційності отриманих даних та виключити можливість несанкціонованого розголошення інформації [1, с. 511-512].

Р. Т. Сімко вважає, що зниженню суїцидальної активності сприяють такі п'ять груп заходів: 1) розробка і впровадження в практичну діяльність ряду нормативних документів Міністерства внутрішніх справ України, які регламентують порядок здійснення профілактичної роботи. Необхідність постійної уваги керівництва Міністерства внутрішніх справ України до питання профілактики випадків самогубства серед підлеглих, а також належна реалізація заходів психопрофілактичного і виховного впливу на місцях, періодичний аналіз нагальних проблем, причин їх виявлення, пошуки ефективних форм та методів роботи з персоналом; 2) спільна робота, яка спрямована на профілактику самогубств, працівників усіх зацікавлених служб, зокрема: керівництва органів і підрозділів внутрішніх справ, структурних підрозділів служби психологічного забезпечення, центрів психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору відділів (служб) охорони здоров'я ГУМВС, УМВС, фахівців відомчих вищих навчальних закладів та науково дослідних установ Міністерства внутрішніх справ України; 3) забезпечення якісного професійного відбору (в тому числі – медичного та психологічного) кандидатів на службу в органи внутрішніх справ та навчання у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України, створення належних матеріально технічних умов для його проведення. Вжиття заходів, які спрямовані на покращання матеріально технічного та фінансового забезпечення працівників органів внутрішніх справ; 4) проведення профілактичних заходів серед працівників органів внутрішніх справ, з метою виявлення осіб схильних до девіантної поведінки, суїцидального ризику, здійснення відповідних заходів впливу до них і своєчасне надання соціальної, психологічної, медико реабілітаційної допо-

моги тощо. Запровадження анонімного тестування, з метою вивчення умов проходження служби працівниками органів внутрішніх справ, стану соціально психологічного клімату в колективах працівниками апаратів роботи з персоналом, підрозділів державного нагляду за охороною праці та служби психологічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України, а також вжиття керівництвом органів та підрозділів внутрішніх справ дієвих заходів щодо усунення виявлених недоліків; 5) проведення відповідного навчання працівників органів внутрішніх справ навичкам безпечної поведінки в системі професійної підготовки та вищої освіти, а також впровадження новітніх форм психологічної підготовки персоналу, зокрема тренінгів. Залучення до проведення профілактичних заходів з особовим складом представників громадських, ветеранських організацій, медичних працівників, священнослужителів [1, с. 512-513].

І. В. Власенко, М. О. Чміль, С. М. Бакуменко [5, с. 240] визначили, що зменшенню самогубств в органах Міністерства внутрішніх справ сприяло: впровадження сучасної системи професійного відбору кандидатів на службу; опрацювання системних психопрофілактичних заходів, спрямованих на підвищення мотиваційного рівня правоохоронців; впровадження на державному та відомчому рівні ряду заходів, спрямованих на покращення матеріально-технічного та фінансового забезпечення працівників органів внутрішніх справ; профілактичні заходи з боку керівництва органів внутрішніх справ; контроль психологічного стану в підрозділах психологами органів внутрішніх справ; створення мережі консультативних психологічних центрів для працівників органів внутрішніх справ.

А. В. Андрієті, підсумовуючи результати свого дослідження, зауважує, що зниження ризику суїциду серед співробітників правоохоронних органів доцільно забезпечувати комплексними заходами, що мають реалізуватися за такими головними напрямками: діагностика суїцидальної поведінки: збирання, аналіз та узагальнення інформації про співробітника, його поведінку, вивчення серед співробітників найбільш суїцидонебезпечних; профілактика самогубств, яка містить комплекс медичних, психологічних, загально службових заходів, спрямованих на усунення умов та причин, що сприяли б вчиненню самогубств співробітниками правоохоронних органів; попереджувальні заходи, які здійснюються у разі конкретних виявів суїцидальної поведінки або спроб самогубства серед співробітників та мають характер термінового визначення й усунення чинників, що підвищують рівень самогубств або викликали суїцидальну спробу; організація навчання особового складу та оволодіння ними теоретичними знаннями та професійними навичками щодо візуальної діагностики суїцидальної поведінки та реалізації заходів профілактики і попередження самогубств серед співробітників у межах

виконання своїх службових обов'язків. Загальна психопрофілактика суїцидальної поведінки, на думку А. В. Андрієті, має включати такі етапи: 1) ретельний медичний та професійно-психологічний відбір осіб на службу; 2) використання співробітників з урахуванням їхніх психологічних особливостей, установок і стану нервово-психічного здоров'я; 3) формування згуртованих, працездатних службових колективів; 4) своєчасне подолання конфліктних ситуацій на службі та в побуті; 5) раннє виявлення осіб з нервово-психічними розладами та нестійкістю, занесення їх до «групи посиленої психолого-педагогічної уваги», динамічне спостереження [6, с. 188-189].

В. Барабаш і О. Станіславчук акцентують увагу на тому, що заходи щодо запобігання самогубств, здійснювані персоналом частин і служб органів внутрішніх справ, не повинні обмежувати права та обов'язки працівників, завдавати їм моральної або фізичної шкоди. На думку щойно згаданих авторів, зниження ризику самогубств може бути забезпечено на підставі принципу комплексності, який реалізується запровадженням таких заходів як: діагностика суїцидальної поведінки; профілактика самогубств (комплекс медичних, психологічних, загально-службових заходів); попередження самогубств (заходи, які вживаються у випадках конкретних проявів суїцидальної поведінки у працівників органів внутрішніх справ). Одним із шляхів профілактики самогубств В. Барабаш і О. Станіславчук вважають професійний психологічний відбір, головними завданнями якого є: виявлення з-поміж кандидатів на службу, навчання, працівників та осіб з нервово-психічною нестійкістю і тих, хто перебуває у стані дезадаптації; оцінка психологічної придатності до тих чи інших видів діяльності; оцінка характеру та рівня професійної адаптації до служби після початкової підготовки; виявлення осіб з асоціальними установками, і тих, хто вживає психоактивні речовини. Ці автори також говорять про те, що необхідно звертати увагу на інформацію щодо випадків самогубств, спроб самогубств або суїцидальних загроз з боку близьких родичів та друзів та ретельно вивчати інформацію щодо перенесених травм, позаяк за ними можуть критися суїцидальні спроби [2].

В. Барабаш і О. Станіславчук виокремили такі складові частини роботи з профілактики та попередження самогубств серед працівників органів внутрішніх справ, як: ретельна організація щоденної служби, побуту, відпочинку підлеглих; попередження та усунення конфліктів між членами колективу; забезпечення соціальної та правової захищеності працівників, турбота про особовий склад; планомірний розподіл фізичного і психологічного навантаження; попередження надмірної емоційної напруженості членів колективу. Для керівників будь-якого рангу дослідники нагадують, що існує три головні способи надання психологічної допомоги людині, яка думає про самогубство: своєчасна діагностика та лікування суїцидента; активна емоційна підтримка людини, яка перебуває у стані депресії; заохочення її до позитивних зрушень [2].

Для попередження самогубств серед учасників бойових дій В. Барабаш і О. Станіславчук пропонують низку заходів, таких як: встановлення конструктивного діалогу із засобами масової інформації; використання сучасних інформаційних технологій; сприяння об'єднанню «тих, що вижили» в групі взаємодопомоги, розповсюдження інформації про принципи організації і роботи таких груп; впровадження на робочих місцях заходів з попередження стресів і перевантажень. Загалом же, на думку дослідників, існує необхідність у розробленні та запровадженні в дію державної програми щодо зниження рівня поширення такої «чуми» нашого часу як суїцид [2].

На підставі зробленого огляду і аналізу наукових публікацій ми виокремили дві групи причин суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів: *зовнішні та внутрішньо-особистісні*.

Зовнішні причини суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів, у свою чергу, ми поділили на три групи: 1) соціально-економічні; 2) соціально-професійні; 3) соціально-побутові.

Соціально-економічні чинники, притаманні широким верствам сучасного українського суспільства: різке зниження життєвого рівня більшості громадян України (включаючи членів сімей працівників органів внутрішніх справ); звуження системи соціальних гарантій і недостатнє соціальне забезпечення, зокрема в системі Міністерства внутрішніх справ; погіршення матеріального стану працівників та їхніх сімей внаслідок знецінення і затримки заробітної платні; незадовільні умови життєдіяльності багатьох працівників і членів їхніх сімей (відсутність та безперспективність отримання житла, недоступність нормального відпочинку, низький рівень матеріального забезпечення, необхідність утримання безробітних родичів тощо); стресовий стан через загрозу звільнення зі служби внаслідок скорочення чи з інших причин; різке майнове розшарування в суспільстві, безперспективність суттєвого поліпшення життєвого рівня завдяки сумлінній праці в системі органів внутрішніх справ; нагнітання атмосфери безнадії окремими вітчизняними засобами масової інформації, що смакують питання високого рівня злочинності, у поєднанні з пропагандою «європейського» способу життя, для якого характерний високий споживчий рівень, недоступний більшості працівників та членам їхніх сімей, тощо.

Соціально-професійні чинники, обумовлені специфікою службової діяльності: міжособистісні та службові конфлікти між співробітниками в колективі, наприклад: службова зрада, приховування інформації, зверхнє ставлення колег, відверті наклепи та погрози тощо; несприятливі стосунки з керівництвом: конфлікти з керівництвом; нереагування керівництва на прохання підлеглих; приниження керівниками підлеглих перед колективом, ставлення підлеглим нездійснених завдань тощо; важкі умови праці, що

призводять до фізичного, психічного і морального виснаження: високий рівень фізичного та психоемоційного напруження; великий час знаходження в екстремальних умовах; необхідність адекватно реагувати за екстремальних обставин в умовах дефіциту часу; підвищена відповідальність за помилки; труднощі, які виникають в результаті виконання конкретного службового завдання; незручний графік роботи; професійна діяльність, пов'язана з ризиком для життя і здоров'я; зв'язок із криміналом; відсутність відпочинку через велике службове навантаження тощо; спрощений доступ до зброї, як засобу самознищення; низький рівень вивчення кандидатів на службу та їх рідних, намагання усунути некомплект в посадах будь якою ціною; неналежна увага з боку керівного складу до підлеглих, особливо до проблем молодих працівників, незнання ситуації в сім'ях, а також неналежне реагування на виявленні факти вживання спиртних напоїв й ігрову залежність підлеглих, несвоєчасність профілактичних заходів і незнання шляхів вирішення виявлених конфліктних ситуацій.

Соціально-побутові чинники: деструктивні конфлікти в сімейній сфері з батьками, дітьми та іншими родичами; деструктивні конфлікти з друзями та іншими значущими особами; інші негаразди у сімейних та любовних стосунках: інтимно-сексуальні конфлікти, розлучення, зрада коханої людини, нерозділене кохання; важка хвороба або смерть близьких.

Внутрішньо-особистісні причини суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів ми поділили на чотири групи: 1) особливості особистісної історії; 2) психічні особливості особистості; 3) фізичні особливості особистості; 4) порушення психічного благополуччя і поведінки.

Особливості особистісної історії: несприятливі умови сімейного виховання, які зумовлюють несприятливий досвід дитинства: виховання в неповній сім'ї, емоційна депривація, покинутість у дитинстві, активне вживання алкоголю та наркотичних засобів батьками тощо; наявність суїцидальних спроб у минулому.

Психічні особливості особистості: висока конфліктність; невпевненість у собі; надмірна психологічна вразливість працівників; недостатня готовність до психоемоційних навантажень; відсутність знань щодо зниження психічного напруження і втоми; слабкий вольовий контроль; песимізм; високий рівень тривожності; схильність до самозвинувачувань та ін.

Фізичні особливості особистості: хронічні тілесні захворювання; фізичні недоліки, що (можливо суб'єктивно) сприймаються особою як недоліки (особливості зовнішності, дефекти мовлення тощо).

Порушення психічного благополуччя і поведінки: глибинна криза у світогляді, ціннісних орієнтаціях, втрата сенсу життя; стресовий стан, страждання від сильного душевного болю та неспроможність впоратись зі своїми

проблемами; індивідуальні труднощі адаптації молодого працівника до нових умов службової діяльності; відчуття власної неповноцінності – відчуття неспроможності на одному рівні з усіма виконувати службові обов'язки; порушення режиму праці та відпочинку; порушення поведінки: порушення дисципліни, зловживання алкоголем, ігрова залежність, значні боргові зобов'язання; чинники, пов'язані з антисоціальною поведінкою: страх перед кримінальною відповідальністю; загроза соціальному статусу, втрата престижу та авторитету серед колег, у зв'язку з антисоціальним вчинком.

Відповідно до зазначених вище причин суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів та пропозицій різних авторів щодо її профілактики ми систематизували можливі шляхи і заходи профілактики та об'єднали їх у дві групи: 1) заходи, спрямовані на усунення зовнішніх чинників суїцидальної поведінки; 2) заходи, спрямовані на усунення внутрішньо-особистісних чинників суїцидальної поведінки.

Заходи, спрямовані на усунення зовнішніх чинників суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів: забезпечення соціальної та правової захищеності працівників, турбота про особовий склад; створення комфортних умов на робочому місці, зниження ступеня небезпеки, підтримання нормативних і законодавчих вимог до умов праці; впровадження на державному та відомчому рівні ряду заходів, спрямованих на покращення матеріально-технічного та фінансового забезпечення працівників органів внутрішніх справ; ретельний медичний та професійно-психологічний відбір осіб на службу; використання співробітників з урахуванням їхніх психологічних особливостей, установок і стану нервово-психічного здоров'я; опрацювання системних психопрофілактичних заходів, спрямованих на підвищення мотиваційного рівня правоохоронців; профілактичні заходи з боку керівництва органів внутрішніх справ, виявлення поваги з боку керівництва до особистості підлеглих, чуйне ставлення до підлеглих і їхніх життєвих потреб, ретельна організація щоденної служби, побуту, відпочинку підлеглих; плано-мірний розподіл фізичного і психологічного навантаження; попередження надмірної емоційної напруженості членів колективу; формування згуртованих, працездатних службових колективів; попередження та своєчасне подолання конфліктних ситуацій на службі і в побуті; організація навчання особового складу та оволодіння ними теоретичними знаннями та професійними навичками щодо візуальної діагностики суїцидальної поведінки та реалізації заходів профілактики і попередження самогубств серед співробітників у межах виконання своїх службових обов'язків;

Заходи, спрямовані на усунення внутрішньо-особистісних чинників суїцидальної поведінки працівників правоохоронних органів: контроль психологічного стану в підрозділах психологами органів внутрішніх справ;

раннє виявлення осіб з нервово-психічними розладами та нестійкістю, занесення їх до «групи посиленої психолого-педагогічної уваги», динамічне спостереження; створення мережі консультативних психологічних центрів для працівників органів внутрішніх справ; вчасна діагностика суїцидальної поведінки та надання необхідної допомоги; активна емоційна підтримка людини, яка перебуває у кризовому стані чи у стані депресії; створення мережі консультативних психологічних центрів для працівників органів внутрішніх справ; сприяння об'єднанню учасників бойових дій у групи взаємодопомоги, розповсюдження інформації про принципи організації і роботи таких груп.

Висновки. Проблема суїциду у правоохоронних органах була і залишається дуже актуальною. Вирішення цієї проблеми потребує здійснення комплексних заходів на всіх рівнях організації правоохоронної служби від Міністерства внутрішніх справ України до окремих службових підрозділів і окремих працівників. Профілактичні заходи мають бути спрямовані на усунення як зовнішніх, так і внутрішньо-особистісних чинників суїцидальної поведінки працівників органів внутрішніх справ.

Література:

1. Сімко Р. Т. Особливості подолання суїцидальних проявів серед співробітників правоохоронних органів. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного ун-ту ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2010. Вип. 9. С. 504-514. URL: <http://sp.med-expert.com.ua/index.php/2227-6246/article/download/161953/160933> (дата звернення: 11.07.2023).
2. Барабаш В., Станіславчук О. Проблема суїциду серед працівників органів внутрішніх справ (ОВС). *LSULS Digital Repository*. 2015. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/handle/123456789/3087> (дата звернення: 19.01.2025).
3. Чміль М. О., Скляр О. С. Суїцид у співробітників органів внутрішніх справ та його причини. *Право і безпека*. 2010. № 2 (34). С. 256-258. URL: <https://griml.com/HfPkU> (дата звернення: 11.07.2023).
4. Бардин Н., Жидецький Ю., Когут Я., Пряхіна Н., Ясінський В. Стрес та стресостійкість в діяльності працівників правоохоронних органів : навчально-методичний посібник. Львів, 2020. 119 с. URL: <https://griml.com/p3109> (дата звернення: 19.01.2025).
5. Власенко І. В., Чміль М. О., Бакуменко С. М. Суїцид в правоохоронних органах, як суспільне явище. *Охорона правопорядку*: збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. 2013. Вип. 3 (36). С. 239-241. URL : <https://griml.com/cQTMe> (дата звернення: 18.01.2025).
6. Андриєті А. В. Профілактика суїцидальної поведінки серед співробітників правоохоронних органів. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів*: збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 28 жовтня 2021). С. 186-189. URL: <https://griml.com/Clzfj> (дата звернення: 11.07.2023).

References:

1. Simko R. T. (2010). Osoblyvosti podolannia suitsydalnykh proiaviv sered spivrobitnykiv pravookhoronnykh orhaniv [Peculiarities of overcoming suicidal manifestations among law enforcement officers]. *Problemy suchasnoi psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Problems of modern psychology: collection of scientific works of the Ivan Ogienko Kamyanets-Podilsky National University, the G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 9, 504-514. URL: <http://sp.med-expert.com.ua/index.php/2227-6246/article/download/161953/160933> (access date: 11.07.2023) [in Ukrainian].
2. Barabash V., Stanislavchuk O. (2015). Problema suitsydu sered pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav (OVS) [The problem of suicide among internal affairs officers (IAO)]. *LSULS Digital Repository*. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/handle/123456789/3087> (access date: 19.01.2025). [in Ukrainian].
3. Chmil M. O., Skliar O. S. (2010). Suitsyd u spivrobitnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav ta yoho prychny [Suicide among internal affairs officers and its causes]. *Pravo i bezpeka – Law and Security*, 2 (34), 256-258. URL: <https://griml.com/HfPkU> (access date: 11.07.2023) [in Ukrainian].
4. Bardyn N., Zhydetskyi Yu., Kohut Ya., Priakhina N., Yasynskyi V. (2020). Stres ta stresostiikist v diialnosti pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv: navchalno-metodychnyi posibnyk [Stress and stress tolerance in the activities of law enforcement officers: educational and methodological manual]. Lviv, 119 p. URL: <https://griml.com/p31O9> (access date: 19.01.2025) [in Ukrainian].
5. Vlasenko I. V., Chmil M. O., Bakumenko S. M. (2013). Suitsyd v pravookhoronnykh orhanakh, yak suspilne yavlyshche [Suicide in law enforcement agencies as a social phenomenon]. *Okhorona pravoporiadku: zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh Syl – Law enforcement: collection of scientific papers of the Kharkiv Air Force University*, 3 (36), 239-241. URL : <https://griml.com/cQTMe> (access date: 18.01.2025) [in Ukrainian].
6. Andrieti A. V. (2021). Profilaktyka suitsydalnoi povedinky sered spivrobitnykiv pravookhoronnykh orhaniv [Prevention of suicidal behavior among law enforcement officers]. *Aktualni problemy psykholohichnoho zabezpechennia sluzhbovoi diialnosti pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv: zbirnyk tez II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 28 zhovtnia 2021) – Current problems of psychological support for the official activities of law enforcement officers: collection of abstracts of the II International Scientific and Practical Conference (Kyiv, October 28, 2021)*, 186-189. URL: <https://griml.com/CIzfj> (access date: 11.07.2023) [in Ukrainian].